

مدیران مدارس و شبکه‌های اجتماعی مجازی: کنکاشی بر کاستی‌ها، قوت‌ها، فرصت‌ها، تهدیدها و ارائه‌ی راهبردها

حسن رضا زین‌آبادی، دانشیار مدیریت آموزشی، دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
*سید احمد پورموسوی، دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی،
تهران، ایران.

محمد فرزانه، دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی وضعیت مدیران مدارس در مواجهه با شبکه‌های اجتماعی مجازی بود. این پژوهش از نوع پژوهش‌های کیفی بود که با استفاده از روش تحلیل محتوا و با رویکرد ارزیابی انجام شد. مشارکت کنندگان در مطالعه ۲۰ نفر از مدیران مدارس و ۱۰ نفر از کارشناسان فناوری واحدهای آموزشی و اداری بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله‌برفی انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته گردآوری شد. وضعیت مدیران مدارس در مواجهه با شبکه‌های اجتماعی، در دو بعد داخلی و خارجی و در ارتباط با حوزه‌های کارکردی مدیران مورد توجه بود. در بعد خارجی، فرصت‌ها و تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی برای مدارس به طور اعم و برای مدیران مدارس به طور اخص و در بعد داخلی، نقاط قوت و ضعف کلی مدارس در ارتباط با شبکه‌های اجتماعی، بررسی گردید. پس از جمع‌آوری و تحلیل محتوای پاسخ‌ها با استفاده از روش کدگذاری در سطح باز و محوری، تعداد ۴۴ فرصت و به همین تعداد تهدیدهای احتمالی شبکه‌های اجتماعی مجازی برای مدیران مدارس و نقاط قوت و ضعف درونی مدارس شناسایی گردید. سپس راهبردهای لازم جهت استفاده از فرصت‌ها و نقاط قوت، همچنین مرتفع‌سازی نقاط ضعف و مقابله با تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی بیان گردید.

واژگان کلیدی: مدیران مدارس - شبکه‌های اجتماعی مجازی - تحلیل SWOT

* نویسنده مسئول: pourmoosavi1361@gmail.com

دریافت مقاله: ۹۷/۱/۲۹ پذیرش مقاله: ۹۷/۵/۶

School principals and Virtual social networks A deliberation on weaknesses, strengths, opportunities and threats and introducing the strategies

Hassan Reza Zeinabadi, Associate Professor of Educational Administration, Department of Educational Administration, Faculty of Management, Kharazmi University, Tehran, Iran.

***Seyed Ahmad Pourmoosavi**, PhD student of Educational Administration, Department of Educational Administration, Faculty of Management, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Mohammad Farzaneh, PhD student of Educational Administration, Department of Educational Administration, Faculty of Management, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Abstract

The purpose of this **study** was to investigate the status of school principals in the face of social networks. This research relied on qualitative research methods and was done based content analysis with the evaluation approach. Research participants included 20 principals and 10 experts from instructional and administrative units. hat were selected by utilizing objective and snowball sampling. In this research type, data are generated through semi structured interviews. The status of principals in the face of social networks was regarded in internal and external dimensions and in relation with domains of principals functions. In external dimension, opportunities and threats of schools in relation with social networks was studied generally for schools and specially for principals. In internal dimension, strength and weaknesses of schools was studied in relation with social networks .After collecting and analyzing the responses using open and axial coding level, 44 opportunities and 44 threats of social networks were identified for principals and also strengths and weaknesses of schools were identified. Then the necessary strategies for use of the opportunities and strength of social networks as well as resolve and overcome the weaknesses and threats of social networks was mentioned.

Keywords: School principals, Virtual social networks, SWOT analysis

* Corresponding author: pourmoosavi1361@gmail.com
Receiving Date: 18/4/2018 Acceptance Date: 28/7/2018

مقدمه

در جوامع امروزی آموزش و پرورش، مهم‌ترین رکن توسعه همه‌جانبه محسوب می‌شود و معلمان و مربیان، کلیددار توسعه پایدار به شمار می‌آیند و مدارس، مهم‌ترین کانون تعلیم و تربیت، انسان‌سازی و فرهنگ‌سازی تلقی می‌گردند [۶].

از عوامل بسیار موثر و سهیم در فرآیند آموزش و پرورش در زمان کنونی رسانه‌ها هستند با توجه به رشد و گسترش رسانه در دوران معاصر، در انواع دیداری، شنیداری، مکتوب، دیجیتالی و در اشکال فردی و اجتماعی و با هویت ملی و فراملی که با تکیه بر پیشرفت‌های قابل توجه در عرصه فناوری اطلاعات و ارتباطات همواره بر گستره نفوذ و تأثیرگذاری آن‌ها افزوده می‌شود. این رسانه‌ها با استفاده از جذابیت‌های هنری برای مخاطبان روز به روز عرصه را بر دیگر عوامل سهیم در تربیت به خصوص نهادهای تربیت رسمی، تنگ‌تر می‌نماید. از جمله رسانه‌های نوین، شبکه‌های اجتماعی مجازی هستند، شبکه‌های اجتماعی مجازی نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند و با این که عمر خیلی زیادی ندارند توانسته‌اند به خوبی در زندگی مردم جا باز کنند. مردم بسیاری در سنین مختلف و از گروه‌های اجتماعی مختلف در شبکه‌های اجتماعی مجازی کنار هم آمده‌اند و از فواصل بسیار دور در دنیای واقعی، از طریق شبکه‌های اجتماعی با هم ارتباط برقرار می‌کنند. شبکه‌های اجتماعی نقش پررنگی در دنیای امروز دارند و بر ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی و در سطح کشورها و حتی بین‌الملل تأثیرگذارند و به همین دلیل در حال گسترش هستند و در آینده به مراتب، نقش‌های بیش‌تر و مهم‌تری را در عرصه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و ... بازی خواهند کرد [۱۰].

برای شبکه‌های اجتماعی^۱ تعاریف مختلفی بیان شده است که مهم‌ترین این تعاریف

به این شرح است:

1. Social Networks

«شبکه‌های اجتماعی، مجموعه‌ای از افراد است که به صورت گروهی با یکدیگر ارتباط داشته باشند و مواردی مانند اطلاعات، نیازمندی‌ها، فعالیت‌ها و افکار خود را به اشتراک می‌گذارند»

«شبکه‌های اجتماعی مجازی یا شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، سایت یا مجموعه‌ای از سایت‌هایی است که به کاربران این امکان را می‌دهد، علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خود را با دیگران به طور متقابل به اشتراک بگذارند».

به عبارت دیگر، شبکه‌های اجتماعی مجازی «شبکه‌های ارتباطات و الگوهای تماسی هستند که به واسطه‌ی جریان‌ات پیام‌ها، در میان ارتباط‌گران در زمان و مکان ایجاد می‌شوند» [۸].

اولین سایت شبکه‌ی اجتماعی به شیوه‌ی امروزی، شبکه‌ی اجتماعی آنلاین به نام سیکس دیگیز^۱ در سال ۱۹۹۷ به وجود آمد. علی‌رغم موفقیت این شبکه، این سرویس در سال ۲۰۰۰ به کار خود خاتمه داد. بین سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۱ یک سری از شبکه‌های آنلاین نظیر: ایشین اونیو^۲، بلک پلنت^۳، میجنت^۴ و لایو ژونال^۵ شروع به ارائه‌ی عملکردهای فنی مختلفی نظیر: ایجاد پروفایل‌ها، فهرست دوستان و دفاتر یادبود بازدیدکنندگان و موارد دیگر در سرویس‌های خود کردند. در سال ۲۰۰۱ و با به وجود آمدن رایز^۶ اولین شبکه‌ی مربوط به کسب و کار پدید آمد. عملکرد این شبکه ایجاد روابط تجاری بین کاربران و پشتیبانی از این روابط بود. به فاصله‌ی کوتاهی پس از آن و در سال ۲۰۰۲، شبکه‌ی معروف فرندستر^۷ به عنوان رقیبی برای وب سایت‌های آنلاین

1. Six Digees.com
2. Asian Avenue.com
3. Black-Plant.com
4. MiGente.com
5. Livejournal.co
6. Ryze.com
7. FreandStere.net

داتینگ^۱ و مچ دات کام^۲ تأسیس شد. فرندستر تا اوایل سال ۲۰۰۴ بزرگترین شبکه‌ی اجتماعی در اینترنت محسوب می‌شد. اما به دلیل مشکلات فنی و اجتماعی تعداد زیادی از کاربران را از دست داد [۲]. این تحرکات آغازین به زیربنایی برای به وجود آمدن شبکه‌های اجتماعی دیگری نظیر مای اسپیس^۳، فیس بوک^۴ یا استادی وی زد^۵ تبدیل شد که از سال ۲۰۰۳ به‌طور مداوم پدیده‌ی شبکه‌های اجتماعی آنلاین را برجسته می‌سازند. کلای شرکی^۶ تحلیلگر نرم‌افزارهای اجتماعی، رشد و توسعه‌ی شبکه‌های اجتماعی آنلاین را بر اساس پیدایش اولیه‌ی آن‌ها با عبارت YASNS (باز هم یک شبکه‌ی اجتماعی دیگر) توصیف می‌کند. به همین ترتیب، در سال ۲۰۰۴ شبکه‌ی «اور کات»^۷ شروع به کار کرد که در سال ۲۰۱۴ منحل گردید. شبکه‌ی توییتر^۸ در سال ۲۰۰۷ راه‌اندازی شد و این روند همچنان ادامه دارد [۷]. شبکه‌های اجتماعی مجازی دارای ویژگی‌هایی هستند که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌گردد:

قابلیت برقراری ارتباط: اغلب شبکه‌های اجتماعی در حال گسترش ارتباطاتشان

هستند و با منابع و افراد دیگر ارتباط برقرار می‌کنند.

تبادل فرهنگی: این امکان که هر یک از افراد جامعه بتواند با افرادی در کشورهای

دیگر ارتباط برقرار کند. تا از طریق شبکه‌ها بتوان فرهنگ‌ها و آداب و رسوم کشورها را به یکدیگر معرفی کرد.

1. Online-Dating
2. Moch.com
3. My Space
4. Face Book
5. Studi VZ
6. Clay Shirky
7. OverCut
8. Twitter

قابلیت انتخاب برای کاربران: بر خلاف سایر رسانه‌ها، که افراد دخالت چندانی در تولید و انتخاب محتوا ندارند. در صفحات شبکه‌های اجتماعی، کاربران می‌توانند دارای فرصت انتخاب و بهره‌مند از تنوع بیش‌تری باشند.

باز بودن: اغلب رسانه‌های اجتماعی برای مشارکت اعضا و دریافت بازخورد باز هستند. آن‌ها رأی دادن، کامنت گذاشتن و به اشتراک‌گذاری اطلاعات را تشویق می‌کنند و به ندرت مانعی برای تولید و دسترسی به محتوا در این رسانه‌ها وجود دارد [۱].

اشتراک‌گذاری: کاربران می‌توانند تصاویر، موسیقی، فیلم‌های ویدئویی، متون و اسناد خود را به اشتراک بگذارند.

ارتباط متقابل: در شبکه‌های اجتماعی امکان گفت‌وگوی دو طرفه، بحث‌های گروهی و ارسال پیام‌های شخصی بین افراد وجود دارد.

دسترسی آزاد: در شبکه‌های اجتماعی امکان دسترسی افراد به برخی اطلاعات عمومی در مورد سایر کاربران و نحوه‌ی رفتارشان وجود دارد.

امکانات و نوع طراحی: امکانات و نوع طراحی شبکه‌های اجتماعی، کنش متقابل مجازی بین کاربران را نسبت به آن چه پیش از این در فضای وبلاگ‌ها یا چت‌روم‌ها صورت می‌پذیرفت، کاملاً متفاوت و متنوع ساخته است. در شبکه‌های اجتماعی امکان پست تصویری لحاظ شده است و ویژگی اختصاصی ساختن ویدئوها، عکس، دیوارنوشته‌ها و حتی رویت یا عدم رویت پروفایل صاحب صفحه برای افراد خاص، ویژگی منحصر به فردی است که فردیت را تقویت کرده و گستره‌ی تعامل اعضا را افزایش می‌دهد [۸].

شبکه‌های اجتماعی در ابتدای شکل‌گیری برای اهداف غیرآموزشی راه اندازی شدند و کاربردهای تجاری، سرگرمی و گاهاً نظامی به تدریج استفاده از آن‌ها را توسعه داد.

بر پایه برخی تحقیقات، سایت‌های شبکه‌های اجتماعی بسیاری از مربیان و والدین را نگران کرده است. زیرا که از نظر آن‌ها نتایج مثبت به بار نمی‌آوردند این نتایج عبارتند از: خودشیفتگی، شایعات بی اساس، هدررفت زمان، دوستی، احساسات خدشه‌دار، آبروی از دست رفته و گاهی اوقات فعالیت‌های ناخوشایند و حتی خطرناک. به نظر می‌رسد عواقب بسیار زیاد شبکه‌های اجتماعی این احتمال را به وجود می‌آورد که این عواقب مانعی برای استفاده از آن‌ها در زمینه‌ی آموزش و پرورش ایجاد نماید [۴].

نتایج تحقیقات دیگر نشان می‌دهد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های اجتماعی در امور آموزشی و تحصیلی کم و بیش مورد توجه کاربران قرار گرفته است» بر اساس گزارشی، ۵۸٪ کاربران از این ابزارها برای اشتغال، ۸۵٪ برای ارتباطات مستقیم، ۷۴٪ ایجاد رابطه و حدود ۱۱٪ از دانشجویان برای کارهای دانشگاهی از این ابزارها استفاده می‌کنند».

نتایج تحقیق دیگر نشان می‌دهد که: «جوامع دانشگاهی درصد بالایی از شبکه‌های اجتماعی را استفاده می‌کنند، به طوری که ۵۸٪ از کاربران در بین دانشجویان و اساتید از آن در فعالیت‌های دانشگاهی‌شان از قبیل ایجاد و آموزش مهارت‌های موثر بهره می‌برند [۵].

در تحقیق براونینگ، گرلیچ و وسترنمن^۱ (۲۰۱۱) میزان استقبال از شبکه‌های اجتماعی در امور آموزشی در حد قابل توجهی مورد تأیید قرار گرفته است [۳].

در زمینه‌ی آموزش و پرورش، سایت‌های شبکه‌های اجتماعی به دانش‌آموز فرصت برقراری ارتباط با دیگر دانش‌آموزان، معلمان، مدیران، دانش‌آموختگان، هم در داخل و هم خارج از موسسه آموزشی ارائه می‌دهد پژوهشگران توانایی ابزارهای شبکه‌های

1. Browning, Gerlich & Westermann

اجتماعی را برای جذب، ایجاد انگیزه و تعامل با دانش‌آموزان در عمل معنی‌دار ارتباطی، تبادل محتوا و همکاری می‌ستایند [۱۱].

در هر صورت بخش عمده‌ی کاربران شبکه‌های اجتماعی را دانش‌آموزان تشکیل می‌دهند که از یک سو فعالان شبکه‌های اجتماعی هستند و از سوی دیگر مخاطبان اصلی نظام تعلیم و تربیت رسمی جامعه‌ی خود هستند؛ از منظر دیگر، امروزه نقش‌های متفاوت و نوینی برای مدیران تعریف شده است، به‌عنوان مثال تحقیق زین‌آبادی و محمودی (۱۳۹۵) نقش مدیران در ایجاد و توسعه‌ی تسهیم دانش در معلمان را تحت عنوان رهبری تسهیم دانش مورد توجه قرار داد، بر مبنای این تحقیق، مدیران مدارس امروزی با تکیه بر اقداماتی می‌توانند تسهیم دانش را در بین معلمان تسهیل کنند. برخی از این اقدامات شامل «توسعه روابط و تعامل در مدرسه»، «ایجاد فرصت غیررسمی برای تسهیم دانش»، «ایجاد و پرورش گروه‌های یادگیرنده»، «مدیر به عنوان الگوی تسهیم گر دانش» می‌باشند [۱۲]، در این میان به نظر می‌رسد شبکه‌های اجتماعی زمینه‌ساز و تسهیل‌کننده‌ی این اقدامات باشند.

با توجه به آنچه که از نظر گذشت، نقش مدیران مدارس به عنوان گردانندگان و تسهیل‌گران امر تعلیم و تربیت در تقابل دنیای مجازی حاصل از شبکه‌های اجتماعی و دنیای واقعی با اهداف و خط‌مشی‌های مشخص، بسیار مهم و تعیین‌کننده است. واکنش مدیران مدارس نسبت به شبکه‌های اجتماعی باید چگونه باشد؟ آیا آن را یک فرصت تلقی کنند یا یک تهدید؟ نکته قابل تامل در این رابطه آن است که آیا باید همیشه فرصت را فرصت و تهدید را تهدید تلقی کرد؟ آیا نوع دیدگاه نسبت به آنچه اتفاق می‌افتد و یا خواهد افتاد و نوع عکس‌العمل به اتفاقات، نمی‌تواند بر آن‌ها هیچ تاثیری داشته باشد؟ از این دیدگاه به نظر می‌رسد نه فرصت به ذات خود فرصت است و نه تهدید به ذات خود تهدید. بلکه نوع نگاه و شناخت نسبت به آنچه اتفاق می‌افتد، آگاهی نسبت به

توانمندی‌ها و ضعف‌ها، چگونگی سرعت واکنش به رویدادها و نوع مدیریت در برخورد با تهدیدها و فرصت‌ها می‌تواند تعریف‌کننده ماهیت و آثار مثبت یا منفی رویدادها باشد. چراکه با عکس‌العمل مناسب و مدیریت به موقع، منطقی و درست می‌توان یک تهدید را به فرصت و فرصت را به تهدید تبدیل کرد. مواجهه نظام آموزشی به‌خصوص مدیران مدارس با شبکه‌های اجتماعی، نیز از این نگرش مستثنی نیست و می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی مجموعه‌ای از فرصت‌ها و تهدیدها را پیش‌روی مدیران مدارس قرار می‌دهند. لذا، شناخت جامع از این فرصت‌ها و تهدیدها و حوزه‌ی تأثیرگذاری آن‌ها یک اصل مهم و ضروری است. چنانچه مدیران شناخت و آگاهی لازم را از این پدیده داشته باشند قادر خواهند بود تا با اتخاذ راهبردهای مناسب حداکثر بهره را از فرصت‌های پیش‌رو ببرند و اثرات تهدیدات احتمالی را کاهش داده یا از بین ببرند.

با توجه به آنچه که از نظر گذشت، هدف اصلی از پژوهش حاضر، بررسی وضعیت مدیران مدارس در مواجهه با شبکه‌های اجتماعی است و از این طریق تعیین نماید که شبکه‌های اجتماعی چه فرصت‌ها و تهدیداتی برای کارکردهای مدیریت مدارس دارند و مدیران در مواجهه با این فرصت و تهدیدات چه نقاط قوت و ضعفی دارند و چه راهبردها و راهکارهایی در این زمینه می‌بایست در پیش بگیرند. بر این اساس، پژوهش حاضر در پی آن است که به پرسش‌های محوری زیر پاسخ دهد.

۱. نقاط قوت و ضعف مدیران مدارس در مواجهه با شبکه‌های اجتماعی مجازی

کدامند؟

۲. شبکه‌های اجتماعی مجازی چه فرصت‌ها و چالش‌هایی را برای مدیران مدارس

ایجاد می‌کنند؟

۳. راهبردهای مدیران مدارس برای استفاده از فرصت‌های شبکه‌های اجتماعی یا

مقابله با تهدیدهای آن‌ها چیست؟

روش پژوهش

روش اصلی این تحقیق، تحلیل محتوا با رویکرد ارزیابی است. گستره‌ی میدان مطالعاتی در این تحقیق، کلیه‌ی مدارس ابتدایی و متوسطه و واحدهای فناوری اطلاعات شهرستان‌های مسجد سلیمان و اندیکا، شامل ۲۱۵ مدیر و کارشناس فناوری بود. تعداد و نحوه انتخاب مشارکت‌کنندگان در مطالعات به روش کیفی مانند روش‌های کمی از پیش تعیین شده نیست و به روند تحقیق و مقولات در حال تکوین بستگی دارد. روش انتخاب مشارکت‌کنندگان در تحقیقات کیفی از نوع هدفمند است و حجم آن نیز به سطح اشباع نظری سؤال‌های تحقیق بستگی دارد. در پژوهش حاضر، محققان به‌صورت هدف‌دار، بر مبنای اینکه چه نوع اطلاعات خاصی موردنیاز است، مشارکت‌کنندگان را انتخاب نمودند. لذا، در پژوهش حاضر، جهت انتخاب مشارکت‌کنندگان از راهبرد نمونه‌گیری هدفمند^۱ و گلوله‌برفی^۲ استفاده گردید. بر این اساس، از میان میدان مطالعاتی تحقیق حاضر، ۲۰ نفر از مدیران با سابقه بین ۵ تا ۲۰ سال و ۱۰ نفر از کارشناسان فناوری واحدهای آموزشی و اداری که حداقل در یکی از شبکه‌های اجتماعی عضویت داشته‌اند و دارای شناخت نسبی از شبکه‌های اجتماعی بودند به عنوان مشارکت‌کننده در انجام مصاحبه انتخاب شدند. در این تحقیق برای گردآوری اطلاعات مربوط به تعاریف، مفاهیم، مبانی نظری و تحلیل‌های مربوط به شبکه‌های اجتماعی از طریق فیش‌برداری کتابخانه‌ای و اینترنتی و اطلاعات میدانی در قالب مصاحبه - از نوع نیمه ساختار یافته - به صورت همزمان استفاده شده است. علت انتخاب مصاحبه نیمه ساختار یافته این بود که این نوع مصاحبه برخلاف مصاحبه عمیق، به دنبال استخراج اطلاعات لازم و ضروری و در راستای هدف پژوهش است و از طرف دیگر قیدوبندهای دست‌وپاگیر مصاحبه

1. Purposeful Sampling
2. Snowball sampling

ساخت یافته را ندارد و برای پژوهشگر آزادی عمل نسبی جهت دستیابی به اطلاعات ضروری را فراهم می‌سازد. در طراحی پرسش‌های مصاحبه از هیچ گونه الگوی پیش-ساخته قبلی استفاده نشد. تلاش پژوهشگر در اجرای هر مصاحبه بر آن متمرکز بوده تا داده‌های کیفی به صورت مستقل و اکتشافی به دست آید و نتایج آن بدون دست کاری ذهنی و ارائه الگوی خاصی مورد تحلیل قرار گیرد. فرایند کلی مصاحبه به این شکل بود که پس از تعیین مصاحبه نیمه ساخت یافته به عنوان ابزاری مناسب برای پژوهش، ابتدا به منظور هدایت نظام یافته مصاحبه‌ها، پروتکل مصاحبه تنظیم گردید. پرسش‌های اساسی برای شناسایی مقوله‌ها در هر مصاحبه این چنین بود:

۱. نقاط قوت و ضعف مدیران مدارس در مواجهه با شبکه‌های اجتماعی مجازی

کدامند؟

۲. شبکه‌های اجتماعی مجازی چه فرصت‌ها و چالش‌هایی را برای مدیران مدارس

ایجاد می‌کنند؟

۳. راهبردهای مدیران مدارس برای استفاده از فرصت‌های شبکه‌های اجتماعی یا

مقابله با تهدیدهای احتمالی چیست؟

پس از تدوین پروتکل نسبت به هماهنگی و وصول آمادگی مشارکت‌کنندگان اقدام شد و به این منظور، ضمن برقراری ارتباط اولیه با مشارکت‌کننده، زمان و مکان مناسب برای مصاحبه تعیین می‌گردید. در این مرحله جهت جلب مشارکت بیشتر و همچنین به منظور بهبود کیفیت مصاحبه، زمان و مکان مصاحبه‌ها طبق نظر مشارکت‌کننده تنظیم می‌گردید. به منظور رعایت مسائل اخلاقی با کسب اجازه از مشارکت‌کنندگان به ضبط مصاحبه‌ها اقدام گردید. پیش از شروع هر مصاحبه، نسبت به محرمانه ماندن اطلاعات و مصاحبه‌های ضبط شده اطمینان لازم داده شد. سپس، در شروع هر مصاحبه ضمن برقراری ارتباط اولیه، هدف و مسئله‌ی اصلی پژوهش تشریح می‌گردید. دامنه زمانی مصاحبه‌ها متغیر بود و از ۱۵ تا ۵۰ دقیقه متغیر بود، اگرچه مدت زمان مصاحبه‌های اولیه

طولانی تر بود ولی مصاحبه‌های بعدی به منظور اخذ اطلاعات تکمیلی بسیار سودمند بود. لذا علاوه بر پرسش‌های اساسی، پژوهشگر در طول مصاحبه از سؤالات کنکاشی برای درک عمیق‌تر از مقوله‌های مورد مطالعه استفاده کرده است. برای تعیین روایی کیفی راهبردهایی وجود دارد و پژوهشگران کیفی معمولاً بیش از یک روش را مورد استفاده قرار می‌دهند. در پژوهش حاضر، از چهار معیار قابل قبول بودن، انتقال‌پذیری، قابلیت اطمینان و تأییدپذیری برای ارزیابی روایی داده‌های کیفی استفاده شد. برای اطمینان از قابل قبول بودن داده‌ها، نمونه‌گیری با حداکثر تنوع از مشارکت‌کنندگان (مدیران با سابقه بین ۵ تا ۲۰ سال و ۱۰ نفر از کارشناسان فناوری واحدهای آموزشی و اداری) صورت گرفت. علاوه بر این، کدهای تهیه شده از مصاحبه‌ها در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت و بعد از اعمال اصلاحات موردنظر به تأیید آن‌ها رسید. برای اطمینان از قابلیت انتقال، سعی گردید که مراحل اجرای پژوهش، محیط و زمینه اجرا، به‌طور کامل برای خوانندگان شرح داده شود. برای تأمین معیار قابلیت اطمینان نیز فرایند انجام مطالعه در اختیار استادان با سابقه در زمینه پژوهش‌های کیفی قرار گرفت. آن‌ها پس از بازنگری فرایند مطالعه، نتایج بخش کیفی را مورد تأیید قرار دادند. با توجه به اینکه در این مطالعه سه معیار قبلی بررسی روایی پژوهش‌های کیفی تأمین شد، می‌توان استنتاج کرد تأییدپذیری نیز خودبه‌خود رعایت شده است.

بعد از انجام مصاحبه، کلیه مصاحبه‌ها برای تحلیل آماده شدند. فرایند تحلیل داده‌ها استقرایی بوده، به عبارت دیگر هیچ چهارچوب مفهومی قبلی برای کد گذاری و مقوله‌بندی وجود نداشت و داده‌ها در سه مرحله کدگذاری باز^۱ و محوری^۲ و انتخابی^۳ تحلیل شدند. فرایند کدگذاری به این صورت بود که ابتدا کل مصاحبه‌ها به دقت روخوانی شد

1. Open coding
2. Axial coding
3. Selective coding

تا معنا و مفاهیم اصلی نهفته در آن به صورت توصیفی شناسایی شود. نتیجه این مرحله یک تصویر کلی و توصیفی از هر مصاحبه بود. در مرحله بعد همه مصاحبه‌ها برای تحلیل اولیه و کدگذاری در نظر گرفته شدند. بر این اساس، در مرحله اول کدگذاری باز صورت پذیرفت؛ لازم به ذکر است که سه‌شیوه کدگذاری باز وجود دارد: (۱) تحلیل خطبه‌خط، (۲) تحلیل تمام جمله و (۳) تحلیل تمام سند. در این پژوهش با استفاده از روش اول، مصاحبه‌ها به صورت خط به خط خوانده شد. پس از شناسایی کدهای باز، فهرست جامعی از آن‌ها تهیه گردید و سپس مرحله خوشه‌بندی و طبقه‌بندی کدهای باز انجام شد؛ به این ترتیب که با بررسی چندباره کدهای باز و مقایسه کدهای مشابه، که مطلب یا موضوع خاصی را مورد اشاره قرار می‌دادند، کدهای محوری شناسایی شدند این کار تا مرحله اشباع نظری یعنی جایی که کدهای جدیدی شناسایی نمی‌شد، ادامه پیدا کرد. نتیجه این مرحله شناسایی تعداد زیادی کدهای باز بود. کدهای به دست آمده در مرحله اول، بعد از چند بار غربال کردن و با ملاحظه مشابهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها ادغام شده و در نهایت کدها به تعداد محدودتری تقلیل یافت در ادامه کدهای نهایی به صورت تحلیلی به درونمایه اصلی تبدیل شد.

لازم به ذکر است که، در پژوهش حاضر، هدف تنها شناسایی عوامل فوق‌الذکر و ارائه راهبردهایی در این زمینه، بدون اولویت‌بندی خاصی است. زیرا با توجه به وابستگی شدید فرآیند تعلیم و تربیت و به تبع آن مدیریت مدارس به زمینه‌های فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی خاص هر جامعه، اولویت‌بندی عوامل قابل قبول به نظر نمی‌رسد.

یافته‌ها

در پژوهش حاضر، وضعیت مدیران مدارس در مواجهه با شبکه‌های اجتماعی، در دو بعد داخلی و خارجی و در ارتباط با حوزه‌های مختلف کارکردی مدیران مورد بررسی قرار

می‌گیرد. در بعد خارجی، فرصت‌ها و تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی برای مدارس به طور اعم و برای مدیران مدارس به طور اخص - به عنوان عامل اصلی ایجاد زمینه برای تحقق اهداف تعلیم و تربیت رسمی - و در بعد داخلی، نقاط قوت و ضعف کلی مدارس در ارتباط با شبکه‌های اجتماعی، مد نظر است.

تحلیل وضعیت داخلی مدارس (نقاط قوت و ضعف)

در پاسخ به پرسش اول پژوهش، در بعد داخلی با توجه به نوپدید بودن شبکه‌های اجتماعی و نادیده گرفتن تأثیرات این شبکه‌ها از سوی اغلب مدیران سطوح مختلف نظام آموزشی و عدم توجه کافی به این موضوع از سوی مدیران مدارس، نقاط قوت و ضعف مدارس در ارتباط با شبکه‌های مجازی در جدول شماره (۱) آمده است.

جدول ۱. تحلیل وضعیت داخلی مدارس در ارتباط با شبکه‌های اجتماعی

نقاط ضعف (w)	نقاط قوت (s)
- عدم آگاهی کافی مدیران، معلمان و دانش‌آموزان به جوانب مختلف شبکه‌های اجتماعی	- دسترسی رایگان مدیران، معلمان و دانش‌آموزان به شبکه‌های اجتماعی
- نبود قوانین خاص در مورد نحوه استفاده معلمان از ابزارهای ارتباط الکترونیکی خود در مدارس	- میل و رغبت دانش‌آموزان و معلمان به استفاده از شبکه‌های اجتماعی
- تضاد آراء برخی مدیران و معلمان نسبت به مفید یا مضر بودن شبکه‌های اجتماعی	- استعداد تولید محتوا در شبکه‌های اجتماعی در بین دانش‌آموزان و معلمان
- عدم دسترسی اغلب مدارس به شبکه‌های اینترنتی	- ممنوعیت استفاده از تلفن همراه توسط دانش‌آموزان در مدرسه
- عدم آموزش‌های تخصصی مدیران و معلمان در ارتباط با شبکه‌های اجتماعی	- امکان ایجاد ارتباط مستقیم با بخش عمده افراد جامعه از طریق اولیای دانش‌آموزان
- کمبود محتوای آموزشی و تربیتی مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی	- امکان دریافت اطلاعات دقیق و مفید در ارتباط با شبکه‌های اجتماعی از طریق برخی والدین
- عدم توجه به فناوری‌های نوین ارتباطی در محتوای برنامه رسمی مدارس	- نیاز روزافزون مدیران مدارس به استفاده از فناوری‌های نوین در جهت بهبود فرآیند مدیریت مدارس

تحلیل وضعیت خارجی مدارس (فرصت‌ها و تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی)

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش، با توجه به پیوستگی و گستردگی ارتباط مدارس با محیط بیرونی و عدم امکان تفکیک برخی کارکردهای آن با کارکردهای محیط بیرونی و تأثیرات گسترده عوامل محیطی بر عملکرد مدارس، رسانه‌ها و به خصوص شبکه‌های اجتماعی در یک پیوستار نانوشته، تربیت رسمی و غیررسمی در درون مدرسه و خارج از آن را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند و اجتناب از آن‌ها غیرممکن است. تأثیرات شبکه‌های اجتماعی مجازی - به عنوان یک عامل خارجی می‌تواند برای مدارس و مدیران آن‌ها، فرصت‌ها یا تهدیدهای بالقوه‌ای محسوب شوند که بر ابعاد مختلف فعالیت آن‌ها و فرآیند مدیریت مدارس اثرگذار باشند. در ادامه به اهم فرصت‌ها یا تهدیدات احتمالی شبکه‌های اجتماعی در حوزه‌های مختلف عملکرد مدیران - بدون اولویت‌بندی خاص - که از بررسی و تحلیل نظرات مدیران مدارس و کارشناسان فناوری اطلاعات نظام آموزشی استنتاج گردیده، اشاره می‌شود (جداول شماره ۲ تا ۵) در این پژوهش، حوزه‌های عملکردی مدیران مدارس شامل حوزه‌های: اداری و مالی، علمی و آموزشی، فرهنگی و پرورشی و ارتباطات اجتماعی و سازمانی، مورد نظر قرار گرفته شد.

جدول ۲. فرصت‌ها و تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی در حوزه‌ی اداری و مالی

مدارس

تهدیدها (T)	فرصت‌ها (O)	عوامل حوزه عملکرد
<p>- بی‌توجهی کارکنان به مسئولیت‌های شغلی در نتیجه‌ی مشغول بودن به تلفن همراه خود در زمان رسمی مدرسه</p> <p>- قرار گرفتن اطلاعات حریم خصوصی کارکنان مدرسه و دانش‌آموزان در اختیار شرکت‌های تجاری و ...</p> <p>- انحراف توجه معلمان و دانش‌آموزان از اهداف واقعی مدرسه</p> <p>- به خطر افتادن حریم خصوصی دانش‌آموزان و معلمان و محیط خصوصی مدرسه</p> <p>- شکل‌گیری و ترویج سریع شایعات و اخبار کذب در میان دانش‌آموزان و کارکنان</p> <p>- تشویق دانش‌آموزان به هنجارشکنی اجتماعی و سوء استفاده از آن توسط گروه‌های خاص</p> <p>- لو رفتن عمدی یا غیرعمدی اسناد و آزمون‌ها</p> <p>- بی‌رغبتی نسبت به فعالیت‌های مدرسه‌ای در اثر تبلیغات سوء در شبکه‌های اجتماعی</p> <p>- فقر اقتصادی دانش‌آموزان در اثر شرکت در شرط‌بندی‌ها و بازی‌ها در شبکه‌های اجتماعی</p> <p>- کاهش کمک‌رسانی اولیاء و خیرین به مدرسه در اثر تبلیغات سوء</p>	<p>- نظارت بر فعالیت‌های دانش‌آموزان و معلمان در شبکه‌های اجتماعی از طریق حضور در گروه‌های مجازی</p> <p>- شکل‌گیری و تقویت خرد جمعی در جهت حل مسائل</p> <p>- امکان بیان ایده‌ها توسط معلمان و دانش‌آموزان، آشنایی با ایده‌ها، افکار و سلیقه‌های دیگران و نظرسنجی در مورد فعالیت‌های جاری مدرسه</p> <p>- ابلاغ، تبیین و گوشزد مکرر اهداف مدیریت به کارکنان و اولیاء</p> <p>- ارتباط مستمر با مدیران سطوح بالاتر جهت هماهنگی</p> <p>- ارتباط با مدیران هم سطح جهت تبادل و اشتراک‌گذاری تجربیات</p> <p>- سرعت در مکاتبات اداری</p> <p>- گزارش‌دهی و اطلاع‌رسانی‌های عمومی به والدین و معلمان و دانش‌آموزان در موارد خاص</p> <p>- افزایش کمک‌ها و مشارکت مالی اولیاء و خیرین با اطلاع از نیازهای مدارس</p> <p>- مدیریت فرآیند ثبت نام، کلاس‌بندی و صدور مدارک تحصیلی</p>	<p>اداری و مالی</p>

جدول ۳. فرصت‌ها و تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی در حوزه علمی و آموزشی

مدارس

تهدیدها (T)	فرصت‌ها (O)	عوامل حوزه عملکرد
<p>- دور شدن دانش‌آموزان از فعالیت‌های درسی و وظایف تحصیلی</p> <p>- کمبود خواب و یا تغییر الگوهای خواب، به دلیل گذراندن زمان بیشتری در شبکه‌های اجتماعی و به دنبال آن کاهش سطح یادگیری کلاسی</p> <p>- افت تحصیلی دانش‌آموزان در صورت استفاده بیش از حد و غیرمفید از شبکه‌های اجتماعی</p> <p>- کاهش خلاقیت معلمان و دانش‌آموزان در اثر استفاده بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی</p> <p>- ایجاد پدیده بی‌سوادی مدرن در کارکنان مدرسه</p> <p>- بروز پدیده آموزش‌های ناهمسان به دلیل دسترسی یا عدم دسترسی به شبکه‌های اجتماعی</p> <p>- بزرگنمایی احساس نیاز به آموزش زبان خارجی و غفلت از زبان مادری</p> <p>- بی‌اعتمادی به نظام آموزشی داخلی</p>	<p>- افزایش میزان مطالعه دانش‌آموزان در جهت بهبود عملکرد تحصیلی</p> <p>- بهبود فرایند یادگیری و کسب مهارت‌های اساسی مانند؛ تفکر انتقادی، خلاقیت و حل مسأله در فراگیران</p> <p>- امکان ارتباط بین اعضای یک گروه کاری متشکل از دانش‌آموزان یا معلمان جهت انجام پروژه‌های علمی</p> <p>- امکان ارتباط با افراد و منابع متنوع جهت بهره‌وری علمی</p> <p>- تسهیل فرایند ساخت دانش و مهارت‌های لازم در زمینه‌های مختلف</p> <p>- ایجاد شبکه‌های پژوهشی گروهی متشکل از دانش‌آموزان یا معلمان</p> <p>- ایجاد گروه‌های مجازی بحث و تبادل نظر گروهی پیرامون مسائل مختلف</p> <p>- توضیح دادن مفاهیم مختلف برای فراگیران</p> <p>- استفاده دانش‌آموزان از شبکه‌های اجتماعی در جهت مدیریت یادگیری خود</p> <p>- آموزش و یادگیری الکترونیکی</p> <p>- توسعه روش‌های یاددهی-یادگیری</p> <p>- ارائه آموزش‌های علمی</p> <p>- انتقال دانستی‌های تخصصی و عمومی به دیگر کارکنان</p> <p>- افزایش سرعت در فرایند آموزش و ایجاد ارتباط شبانه-روزی بین معلم و شاگرد طبق قواعد معین</p> <p>- آموزش زبان‌های خارجی به صورت غیررسمی</p> <p>- اشتراک‌گذاری محتوای آموزشی دوره‌های ضمن خدمت</p>	<p>علمی و آموزشی</p>

جدول ۴. فرصت‌ها و تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی در حوزه فرهنگی و پرورشی

مدارس

تهدیدها (T)	فرصت‌ها (O)	عوامل حوزه عملکرد
<p>- دگرگونی‌های شدید در سبک رفتاری دانش‌آموزان و معلمان</p> <p>- کاهش کلی فعالیت‌های بدنی و ادامه این روند به درون مدارس</p> <p>- بی‌توجهی به سلامت و بهداشت فردی از سوی دانش‌آموزان و ایجاد مشکلات بهداشتی در مدارس</p> <p>- غفلت معلمان از خانواده و تأثیرات غیرمستقیم آن بر ایفای نقش در مدارس</p> <p>- اشاعه فحشا، بی بندوباری اخلاقی و تحریک جنسی در دانش‌آموزان</p> <p>- سلطه فرهنگی بیگانگان و کاهش اثربخشی فعالیت‌های فرهنگی مدارس</p> <p>- الگوبرداری معلمان و دانش‌آموزان از پوشش جوامع دیگر که مغایر با قوانین پوشش مدارس هستند</p> <p>- عدم تمکین دانش‌آموزان نسبت به امر و نهی‌های مرسوم معلمان و والدین</p> <p>- مشکلات اخلاقی و رفتاری و آسیب‌های اجتماعی تضعیف ارزش‌های اجتماعی مورد هدف مدارس</p> <p>- خطر ابتلا به افسردگی را در معلمان و دانش‌آموزان افزایش می‌دهد.</p> <p>- ایجاد بحران هویت یا هویت نامشخص و پیوسته متحول در دانش‌آموزان به خصوص در دوره نوجوانی</p> <p>- سوء استفاده جنسی از دانش‌آموزان</p> <p>- رواج تک فرهنگی و از بین رفتن فرهنگ‌های بومی که معمولاً مدارس در جهت تقویت آن‌ها تلاش می‌نمایند</p>	<p>- ارشاد و راهنمایی دانش‌آموزان در فضایی غیررسمی</p> <p>- انتقال میراث فرهنگی به دانش‌آموزان</p> <p>- ایجاد سرگرمی و پر کردن اوقات فراغت دانش‌آموزان و معلمان</p> <p>- ارائه رهنمودهای بهداشتی</p> <p>- ارائه نکات مشاوره‌ای و روان درمانی</p> <p>- تبلیغ خدمات مفید و مجاز</p> <p>- معرفی و تبلیغ تولیدات استاندارد ملی لوازم مورد نیاز دانش‌آموزان و معلمان</p> <p>- ترویج فرهنگ نوع‌دوستی در مواقع خاص جهت کمک یا همدردی با همکلاسی‌ها یا همکاران</p> <p>- ارتقای مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان</p> <p>- تشویق و ترغیب دانش‌آموزان و معلمان جهت شرکت در مراسمات ملی و مذهبی</p> <p>- فراهم کردن فضایی جهت تبلیغ و اشاعه ارزش‌های دینی، اعتقادی، انسانی و اخلاقی</p> <p>- افزایش اعتماد، صمیمیت و صداقت</p> <p>- افزایش قدرت تحلیل و تقویت روحیه انتقادی در فضایی محترمانه</p> <p>- آشنایی با جوامع و فرهنگ‌های مختلف جهت بهره‌برداری از هنجارهای مفید آن جوامع</p> <p>- ایجاد همبستگی ملی در صورت تنوع فرهنگی و قومیتی در مدارس</p>	<p>فرهنگی و پرورشی</p>

مدیران مدارس و شبکه‌های اجتماعی... زمین‌آبادی، پورموسوی، فرزانه

<p>- تضاد ذهنیات برگرفته از شبکه‌های اجتماعی با واقعیت‌های موجود در مدرسه</p> <p>- ایجاد آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان</p> <p>- تبلیغات ضد دینی و القای شبهات به ذهن دانش‌آموزان</p> <p>- ترویج خرافه‌گرایی و عرفان‌های دروغین در میان معلمان و دانش‌آموزان</p> <p>- گرایش به پورنوگرافی و مسایل جنسی</p>		
---	--	--

جدول 5. فرصت‌ها و تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی در حوزه ارتباطات

اجتماعی در مدارس

		عوامل
تهدیدها (T)	فرصت‌ها (O)	حوزه عملکرد
<p>- وابستگی بیش از حد دانش‌آموزان و معلمان به شبکه‌های اجتماعی</p> <p>- خجالتی شدن، گوشه‌گیری و تمایل به دوری از اجتماع و کاهش اعتماد به نفس در دانش‌آموزان</p> <p>- کاهش معاشرت با دوستان و هم‌کلاسی‌ها و در نتیجه، از دست دادن دوستان</p> <p>- کاهش ارتباط رو در رو و فیزیکی کارکنان در هنگام حضور در مدارس</p> <p>- ایجاد تفرقه در بین دانش‌آموزان یا معلمان در اثر نشر اکاذیب</p> <p>- افزایش احساس نیاز به توجه در دانش‌آموزان</p> <p>- کاهش تأثیرپذیری دانش‌آموزان از معلمان</p> <p>- ضبط و انتشار وقایع درون مدارس به فضای عمومی جامعه</p>	<p>- ایجاد همبستگی اجتماعی در بین دانش‌آموزان و معلمان در واکنش به رویدادهای محیطی</p> <p>- امکان دریافت و ارائه ی بازخورد به یادگیرندگان</p> <p>- ارتباطات سالم و کنترل شده بین مدیران، معلمان و دانش‌آموزان</p> <p>- ارتباط مجازی مستمر با دوستان و آشنایان جهت ادای صله‌ی رحم</p> <p>- ارتباط با والدین دانش‌آموزان جهت پیگیری وضعیت تحصیلی و تربیتی آنان.</p>	ارتباطات

بحث و نتیجه گیری

گسترش اینترنت و شبکه‌های مجازی در عصر کنونی، باعث ایجاد فرصت‌هایی جهت افزایش اطلاعات و آگاهی شده و برای افراد بسیاری ایجاد اشتغال نموده است؛ به واسطه اینترنت، علاوه بر وجود دنیای واقعی و الگوهای ارتباطی در آن، فضاهای مجازی نیز ایجاد شده‌اند که چگونگی تولید، انتقال و مصرف اطلاعات در آن‌ها به شیوه خاص خود صورت می‌پذیرد و این الگوها، کاملاً دگرگون شده‌اند. گسترش فضاهای مجازی، مانند دیگر تحولات، پیامدها و آثار مثبت و منفی گوناگونی را در جامعه و زندگی کاربران این گونه فضاها ایجاد کرده است. در چند سال اخیر شبکه‌های اجتماعی نظیر: فیسبوک، واتس آپ، وایبر، لاین، تلگرام، تانگو، اینستاگرام و... در سراسر جهان مرزهای واقعی را درنوردیده‌اند و افراد بسیاری را از همه‌ی نقاط جهان، ترغیب به عضویت کرده‌اند. شبکه‌های اجتماعی همانند هر وسیله ارتباطی دارای مزایا و معایبی هستند که به ترجیح کاربران انتخاب شده و مورد استفاده قرار می‌گیرند.

گسترش روزافزون اینترنت و شبکه‌های اجتماعی وابسته به آن اهمیت غیر قابل انکاری در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و علمی در جهان امروز و آینده خواهند داشت. با این وجود، نباید از پیامدهای ناگوار آن‌ها به ویژه در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی غافل ماند. به عبارت دیگر، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی با همه‌ی فواید، آسیب‌هایی نیز به دنبال دارند به ویژه برای نسل‌های جدید که به سرعت با آن مواجه و مجذوب آن خواهند شد. از عرصه‌های مهم جولان شبکه‌های اجتماعی، عرصه‌ی فرهنگی و اجتماعی به طور عام و عرصه‌ی تعلیم و تربیت به طور خاص است. بخش اعظم کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی، افرادی هستند که به صورت مستقیم و یا به صورت غیرمستقیم با نظام تعلیم و تربیت مرتبط هستند. امروزه مدیران مدارس در مواجهه با شبکه‌های اجتماعی دچار نوعی سردرگمی هستند. از یک سو فواید و فرصت-

های ایجاد شده توسط این شبکه‌ها و از سوی دیگر آسیب‌ها و تهدیدهای احتمالی آن‌ها، مدیران مدارس را بر آن می‌دارد تا نسبت به آثار متفاوت این تکنولوژی آگاهی و شناخت کافی داشته باشند.

در پژوهش حاضر، پس از بحث درباره‌ی نحوه‌ی شکل‌گیری، گسترش، اهداف، اهمیت، ساختار و ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی، ارتباط آن با آموزش از طریق ارائه نتایج تحقیقات پیشین در این زمینه، تبیین گردید. در ادامه، از طریق جمع‌آوری و ارزیابی و تحلیل نظرات مدیران مدارس و کارشناسان حوزه‌ی فناوری اطلاعات آموزش و پرورش، تعداد چهل و چهار فرصت و به همین تعداد تهدیدهای احتمالی شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه‌های مختلف کارکردی مدیران مدارس و نقاط قوت و ضعف درونی مدارس شناسایی گردید. آنچه که مسلم است، شبکه‌های اجتماعی یکی از پرتعدادترین رسانه‌ها هستند که مخاطبان بسیاری به خصوص از قشر جوان دارند. لذا با وجود تهدیدهایی که ممکن است این پدیده به همراه خود داشته باشد، به دلیل جذابیت آن برای نسل جوان، و گرایش شدید دانش‌آموزان به شبکه‌های اجتماعی، نه تنها بی-توجهی به آن جایز نیست بلکه پرداختن به آن ضرورتی دوچندان برای مدارس دارد، چراکه مدارس اجتماع عظیمی از نسل جوان دارند که به سرعت بر روی یکدیگر تأثیر گذارند. بنابراین، چنانچه شناخت لازم وجود داشته باشد می‌توان با تدوین راهبردهای مناسب، اثرات تهدیدها را کاهش داد و جنبه مثبت و در واقع فرصت‌های ناشی از شبکه‌های اجتماعی مجازی را گسترش داد. در این زمینه مدیران مدارس نقش محوری دارند، در حال حاضر نقش و وظایف مدیران از شکل سنتی خود فراتر رفته و صاحب‌نظران حوزه علوم تربیتی و مدیریت آموزشی نقش‌های جدیدی را به‌ویژه با تأکید بر رهبری آموزشی برای مدیران مدارس معرفی نموده‌اند. چنانکه نقش مدیران مدارس از انجام کارهای اجرائی معمول فراتر رفته و به‌عنوان تسهیل‌گران، ارتباط، همکاری و مشارکت-های فراوانی را با معلمان، دانش‌آموزان، والدین و سایر افراد درون و بیرون از مدرسه

انجام می‌دهند. لذا در بحث استفاده مفید از شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز نقش مدیران بسیار محوری به‌نظر می‌رسد.

در ادامه و در پاسخ به پرسش سوم پژوهش به راهبردهای لازم برای مدیران مدارس جهت استفاده از فرصت‌ها و نقاط قوت، همچنین مرتفع‌سازی نقاط ضعف و مقابله با تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی اشاره می‌گردد. برخی از این راهبردها فراتر از اختیارات مدیران مدارس است و مدیران نظام آموزشی در سطوح بالاتر باید نسبت به اتخاذ و عملیاتی نمودن این راهبردها اقدام نمایند.

- مطالعه و یادگیری درباره‌ی شبکه‌های اجتماعی توسط مدیران و معلمان و برگزاری دوره‌های آموزشی در این زمینه
- تهیه ابزارهای کنترل‌کننده و کنترل نامحسوس دانش‌آموزان فعال در شبکه‌های اجتماعی
- ارتقای سطح سواد رسانه‌ای و آشناسازی والدین با شبکه‌های اجتماعی
- تقویت باورهای اخلاقی با تکیه بر ارزش‌های ملی و دینی از طریق فناوری اطلاعات
- تعریف و ارائه درس سواد رسانه‌ای برای آموزش عمومی
- تدوین قوانین لازم برای استفاده‌ی دانش‌آموزان از فضای مجازی و قوانین حمایت از آنان در برابر تعدی دیگران
- ایجاد شبکه‌های اجتماعی موبایل بنیان با محوریت مباحث علمی و فرهنگی - اجتماعی
- راه‌اندازی شبکه‌های اجتماعی جهت مشاوره روانی و پزشکی، اطلاع‌رسانی به دانش‌آموزان و معلمان

- انجام پژوهش‌های گسترده در زمینه شناخت فرصت‌ها و تهدیدهای فن‌آوری‌های ارتباطی جدید و پژوهش‌های مبتنی بر آینده پژوهی فضای مجازی توسط معلمان، برگزاری جشنواره نقد و بررسی محتواهای شبکه‌های اجتماعی با حضور معلمان، دانش آموزان و اولیای آن‌ها
- سوق دادن نوجوانان به فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مربوط به سازمان‌های مدنی و حمایت از محیط زیست.

منابع

1. basirian Jahromi, h. (2013). *Social media: dimensions and capacities*. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance, Office of Media Studies and Planning Institute of Culture, Arts and Communication. [Persian]
2. Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of computer-mediated Communication*, 13(1), 210-230.
3. Guy, R. (2012). The use of social media for academic practice: A review of literature. *Kentucky Journal of Higher Education Policy and Practice*, 1(2), 7.
4. Hargadon, S. (2012). *Education for a Digital World 2.0 Innovations in Education* (Vol. 2). (S. H. Kelly, Ed.) Lincoln, CA, USA: Open School BC.
5. Rincón, J. G. c., & Sandoval, J. A. L. (2014). *cogollo Rincón, E. J. G., & Sandoval, E. J. A. L. Use of Social Networks, A Path to Training in Blended Learning Community*. Paper presented at the Third International Conference on Informatics & Applications, Kuala Terengganu, Malaysia.
6. Loghmannia, M., & Khamesan, A. (2010). National Identity in Educational System of Iran. *Journal of Iran Cultural Research*, 3(2), 147-171. [Persian]
7. Mahmoodi, A., Mahmoodi, M., & Torkashvand, P. (2015). *Social networks: dimensions and concepts*. Tehran: Saco. [Persian]

- 8) Monge, P. R., & Contractor, N. S. (2003). *Theories of communication networks*. Oxford University Press, USA.
9. Mong, A. (2008). The Connected Republic and the power of social Network. USA
10. Noormohammadi, M. (2009). The challenges of culture and identity in virtual space. *The journal of Pegah Houzeh*. Retrieved from <https://hawzah.net/fa/Magazine/View/3814/6939/83731/>. [Persian]
11. Zaidieh, A. J. Y. (2012). The use of social networking in education: Challenges and opportunities. *World of Computer Science and Information Technology Journal (WCSIT)*, 2(1), 18-21.
12. Zeinābadi, H. R., & Mahmoudi, Z. (2016). The role of principals in primary school teachers' knowledge development and sharing: Introducing knowledge sharing leadership variable. *Quarterly journal of Educational Innovations*, 14(57), 85-103. [Persian]